

Szebeni bérek a középkorban¹

Simon Zsolt

Az árak és bérek története a középkori Erdély kutatása vonatkozásában az elhanyagolt témák közé tartozik, hiszen mindeddig csak a vajdahunyadi, valamint a gyulafehérvári uradalom 16. század eleji számadásaiban található ilyen jellegű adatok kerültek közlésre.² Jelen írásunkkal ezen áldatlan állapoton szeretnénk enyhíteni, a szebeni középkori számadáskönyvekben az bérekre vonatkozó adatok vizsgálata révén, egy nagyobb munkaterv részeként, amelynek célja az összes fentmaradt erdélyi középkori számadásban található ár- és bér adatok elemzése.³

Bérek tekintetében a legtöbb szebeni adat a közvetve vagy közvetlenül a város védelmére szegődött személyekre vonatkozóan található. Ezek egy részének a szolgálata a városi arzenálhoz köthető; közülük a legtöbbet, általában évi 32 vagy 40 forintot, a tüzmeisterek (*magister bombardarius*) kerestek (a kisebb összegek minden bizonnyal nem egész évre vonatkozó bért takarnak), a többiek jóval kevesebbet, évi 10 és 18 forint közötti összegeket: a fegyvertisztító (*politor armorum*) 12 vagy 14 forintot, a tűzfegyverek gyártásánál nélkülözhetetlen rézöntő (*cupricusor*, Rotgiesser) 12 forintot, az íjgyártó (*arcupar*), ha számszeríjgyártó (*balistarius*) is volt, 10 és 18 forint közötti összeget. A tulajdonképpeni katonák közül a trombitások (*tubicinator*), a tüzmeisterekhez hasonlóan általában évi 32 vagy 40 forintot kaptak, a trombitások ennél jóval kevesebbet, legtöbbször 24 és 32 forint közötti zsoldot.

	Fegyvertisztító (<i>politor armorum</i>)	Tüzmeister (<i>magister bombardarius</i>)	Rézöntő (<i>cupricusor</i> , Rotgiesser)	Íjgyártó (<i>arcupar</i>)	Számszeríjgyártó (<i>balistarius</i>)	Hivatkozás (<i>Rechnungen</i>)
1494			15			179-180.

¹ A *Cluj-Napoca/Kolozsvár/Klausenburg – 700. [konferencia tanulmánykötete]*. Szerk. Lupescu Makó Mária et alii. Kolozsvár, 2017 kiadványban való megjelenés végett elküldött kézirat. A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – NKFIH 117026 PD nyilvántartási számú kutatási projektje támogatásával készült.

² Pataki, Iosif, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea. Studiu si documente*, București, 1973 (Biblioteca istorică XXXIX), XLIII-XLVI, CV-CVI, 296-299; David Prodan: *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, 1. köt., București, 1968. Megemlítendő még, hogy Samuil Goldenberg Kolozsvár 16. századi történetét tárgyaló monográfiájának ár- és bértörténettel foglalkozó részei (Samuil Goldenberg, *Clujul în sec. XVI. Producția și schimbul de mărfuri*, București, Editura Academiei, 1958, 312-340, 358-364) a Mohács előtti korszakot is tárgyalja, de csak két áradatot hoz. Uo. 360., 364.

³ Mindeddig egy, a középkori brassói árakról és bérekről szóló tanulmányunk készült el, „Wages and prices in late medieval Braşov/Brassó/Kronstadt” címmel (közlésre elküldve a nagyszebeni *Brukenthal. Acta Musei (!)* folyóirat számára.

1495			40	40		12		18	198-199.
1496			32	32		12		10	227-228.
1497		20	40	40		12	18		258.
1505	12	32.5				12		12	450.
1507	14	16			40	12	12		489.
1509	12	50	40	40	40	12			546.

	Puskás (pixidarius)			Trombitás (tubicen)		Georgius Plotner ⁴	Hivatkozás (<i>Rechnungen</i>)
1494	15	8		11	16		179-180.
1495	40		32,0	32		14	198-199.
	21		5,2	26		18	227-228.
1496	80 ⁵				24 ⁶		242.
1497				26	24		258.
1505				32			450.
1507				32			489.
1509				60			546.

A városi szolga (familiaris civitatis) 1501-ben 34 dénárt kapott hetente, a kapuőrök (custos circa portam civitatis) 50 dénárt, éves fizetésük tehát 17,34 forint, illetve 26 forint volt. Egy bizonyos Johann Hopnernek szintén fél forint volt a heti járandósága, de nem tudni, milyen szolgálatokért, noha fizetése nagysága alapján gyaníthatólag szintén kapuőr volt.

Az alkalmanként elszegődött zsoldos lovaskatonák (stipendiarius) havi bére 2,5 vagy 3 forint volt: közülük 1495-ben 11, 1504-ben, 1506-ban 2, 1507-ben 10, 1509-ben 2 személy 3 forintot kapott, míg 1495-ben 14, 1506-ban 17, 1507-ben 15 1509-ben 7 katona 2,5 forintot.⁷ A két fizetés közti eltérés okát egyelőre nem ismerjük, mint ahogy annak a meglehetősen meglepőnek tűnő ténynek sem, hogy Szébenben a lovasok gyakran a 3 forintos késő középkori magyarországi lovaszoldnál kisebb összegért szegődtek el, ráadásul a jelzett évek mindegyikében jóval többen szolgáltak ezért a kevesebb bérért.

⁴ Munkakörét nem sikerült kiderítenünk, de bére és a város alkalmazottainak összetétele alapján gyaníthatólag katonai jellegű feladata lehetett.

⁵ Két puskás bére összesen, minden bizonnyal egy egész évre, amint a számadásban előtte, illetve utána szereplő jegyző, gyógyszerész, illetve trombitások vonatkozásában is éves bérekről van szó, és a puskások előző évi béreik alapján, amelyekből kiindulva bizonyára mindegyik katona 40 forintot kapott.

⁶ 1497-ben egy trombitás két évre 48 forintot kapott. *Rechnungen* 242.

⁷ *Rechnungen* 187., 189., 193. (1495), 416., 418-419. (1504), 434-435., 439 (1506), 480-482. (1507)., 540-541. (1509). Azt, hogy lovasokról van szó, a számadások azon megjegyzéseiből derül ki, amely szerint – megszokott késő középkori kifejezésmód szerint – a szóban forgó személyek az ott megadott számú „lóra” kaptak pénzt.

Egy város esetében természetesnek tekinthető, hogy a kézművesek jövedelmeiről is maradtak fent adatok. A fűrészmalom körüli, nem részletezett munkák elvégzéséért (pro laboribus factis circa molam serrae alias sag vocatae certos asseres praeparandos) 1501-ben a város heti 125 dénárban egyezett meg, bizonyosan a munkákat irányító, és vélhetőleg nem csak egyedül dolgozó mesterrel; a valóságban végül 14,5 hét után az elvileg járó 18,125 forint helyett valamivel kevesebbet, 18 forintot fizettek ki (vagyis gyakorlatilag heti 124,1 dénár lett a fizetés).⁸ 1501-ben Szeben egy bizonyos típusú fának a hegyekben, deszkák gyártása céljából való szárításáért rönkönként 2 dénárt fizetett egy nagydisznódi személynek.⁹

A toronyóra egész évi javításáért (temptatio orologii) általában 3-6 forintot fizettek egy lakatosnak, 1505-ben három negyedévre 4,5 forintot (seratori, qui per tres angarias cum horologio procuravit),¹⁰ ami egy évre 6 forintot jelent. Az 1494-ben kiutalt egy forint minden bizonnyal a javítással megbízott személy fizetésének csak egy részét jelentette, és pedig nyilván az egyik negyedét [angaria], mivel a középkorban gyakran négy részletben fizették ki az éves járandóságokat; lásd a következő táblázatot). Tekintetbe véve, hogy ezen feladat elvégzése nem igényelhetett túl nagy volumenű munkát, habár a középkori órákat gyakran kellett igazítani, valószínűleg az időszerkezettel évente nem kellett 40 napnál többet foglalkozni, így annak tulajdonképpeni napidíja magasabb lehetett az alább említendő átlagos 10 dénárnál.

Az egészen speciális szakértelmet igénylő munkák elvégzéséért már egészen magas bért adtak: 1506-ban egy orgonakészítő, egy bizonyos Franz mester egy évre 140 forintért szegődött el, ami mellé még kapott egy 4 forintért vásárolt ruhát, továbbá az ismeretlen létszámú orgonakészítők (organifices) két hordó bort 9 forint értékben, élelemre heti 40 dénárt (azaz egy évre 20,8 forintot) és ezen felül nekik még a házbérért és (nyilván a tüzi)féért is fizetett a város 10 forintot, vagyis összesen 183,8 forintot.¹¹ Amenyiben négy/három/két főnek véljük a bizonyára csupán egy-két személyből álló csapatot, átlagosan 45,95/61,27/91,9 forint volt a fizetésük, noha az orgonakészítők vezetője, akivel a város szerződött (a számadásban nevével feltüntetett Franz mester) értelemszerűen többet kellett kapjon társainál, és pedig legkevesebb a ruhája árával.

⁸ *Rechnungen* 360.

⁹ cuidam laboratorii de Heltha, quod secavit certa ligna in montanis proprie dennen klecz in numero 200 pro asseribus – vagyis összesen 200 ilyen fát készített elő az illető személy. R 360.

¹⁰ *Rechnungen* 254., 450.

¹¹ *Rechnungen* 448-449.

Egy olyan fejlett város számadásaiból, mint amilyen Szeben volt, néhány (legalább részben) szellemi munkásnak nevezhető személy béréről is tudomást szerezhethünk. A városi plébániai iskola tanárának élelmezésére 1494-ben, 1496-1497-ben és 1506-1507-ben 20-20 forintot fizetett a város.¹² A megfogalmazás módja arra utal, hogy a tanári jövedelemnek volt még egy másik, ámde számunkra láthatatlan része is. Véleményünk szerint ezt részben a városi plébánia fizette (hiszen a késő középkori Szebenben az iskola a plébános és a városvezetőség kettős felügyelete alatt állt), részben a diákoktól kapott tandíjak tették ki. Tulajdonképpen az egyház szolgálatában állt az orgonás is, noha általában 24 forintos évi fizetését szintén a város állta (egyszer 25 forintot kapott, ismeretlen okból; az 1494-ben kiutalt 8 forint valószínűleg fizetésének negyedét jelentette, az órajavító azévi, fentebb tárgyalt bérezéséhez hasonlóan; lásd az alábbi táblázatot). A középkori Magyarországon ritkaságszámbamenően Szeben, illetve a Hét Szék gyógyszerészt és orvost is alkalmazott. Az előbbi 1495 és 1497 között, továbbá 1507-ben 10-10 forintot kapott,¹³ az utóbbi 1506-ban, 1508-ban és 1509-ben között évi 75 forintot,¹⁴ de a patikusnak nyilván a gyógyszerek és egyéb általa forgalmazott áruk eladása után is kellett legyen bevétele.

	Órajavító ¹⁵	Orgonás (orgonista)	Hivatkozás (<i>Rechnungen</i>)
1494	1,0	8	179-180.
1495	4,0		198-199.
1496	3,0	24	227-228.
1497	4,0	25	258.
1505	4,5		450.
1507	5,0	24	489.
1509			546.

Szebenben a 16. század elején már a városvezetőség egyes tagjai is kaptak évi fizetést: 1506-ban, 1507-ben és 1509-ben a szebeni polgármester 100 forintot, 1495 és 1497 között,

¹² scolastico ratione mensalium sibi deputatorum; magistro X, scholastico civitatis Cibiniensi, pro mensalibus; scolastico ratione sui officii in sortem mensalium. *Rechnungen* 177., 224., 226., 255., 448., 487.

¹³ apothecario pro suo stipendio annuali; apothecario de duobis annis ... flor. 20; apothecario ratione sui stipendii annuali. *Rechnungen* 196., 242., 480.

¹⁴ *Rechnungen* 440., 537. 1496-ban is fizettek neki 6 forintot (medico in sortem solutionis stipendii sui annualis – *Rechnungen* 243.), de a fizetésére vonatkozó többi adat fényében ez az összeg csak a töredéke lehetett az évi járandóságának.

¹⁵ Majdnem mindig egy lakatos (serator) javította az órát, kivéve az 1507. esztendő, amikor meglehetősen különös módon egy trombitás: tubicinatori ratione horalogii, quod hoc anno rectificavit, fl. 5. *Rechnungen* 489.

továbbá 1506-ban és 1509-ben a városi jegyző 100 forintot.¹⁶ A jegyző 1496-ban 20 forintot kapott „szolgálataiért” (pro suis servitiis factis), de ez az összeg, az előző és későbbi évek adatai alapján, nem lehetett a teljes évi fizetése, de annak egy része sem, hanem valami különleges, éspedig a(z akár szóbeli) bérszerződésben megállapítottakon vagy a szokás által megszabottakon túl elvégzett munka ellenszolgáltatása kellett legyen, esetleg az elvárt szinten (jóval?) felül nyújtott teljesítmény díjazása, esetenként akár sikerdíj, ahhoz az 50, illetve 100 forinthez hasonlóan, amit ugyanazon évben ő, illetve a szebeni királybíró a királyhoz vezetett két útjáért és „több más szolgálataiért”, illetve „különböző útjaiért” kapott.¹⁷ Ezt az értelmezést támasztja alá az „impositio” kifejezés ’rátevés’ (egyébként elsődleges) jelentése, amely annak a felsorolásnak az élén álló cím lényegét meghatározó szava, amely alatt az ebben a bekezdésben tárgyalt kifizetések sorjázna.¹⁸ Mindezek, valamint részben a polgármester fizetésének előbb említett összege alapján bizonyára szintén nem az éves fizetést képezték azok az összegek, amelyeket „Impositio” kezdőszavú címek alatt könyveltek el: az az 50-50, illetve 20 forint, amit a szebeni polgármester, királybíró és a szebeni „polgárok”, illetve székbíró kapott/kaptak 1496-ban (egy másik bejegyzés szerint a Hét Széknek nyújtott szolgálataiért [pro suis servitiis provinciae factis] a polgármester 100 forintot kapott), a Jacobus Sartor, illetve Johann Ernst, szebeni polgároknak ugyanakkor juttatott 25, illetve 20 forint, az 1506-ban az ottani tanács tagjainak összesen, a szebeni polgármesternek, illetve villicusnak kiutalt 200 (vagy 150), 100, illetve 25 forint.¹⁹

¹⁶ dominus magister civium ratione sui officii magistratus videlicet perceptit; notario Cibiniensi pro suo stipendio/stipendio annuali; notario civitatis pro suo salario annuali/ratione sui sallarii annualis; physisco pro salario suo annuali. *Rechnungen* 191., 221., 242., 255., 440., 480., 537.

¹⁷ pro duabus resis ad maiestatem regiam factis et aliis servitiis plurimis; pro diversis ipisus resis factis. *Rechnungen* 220., 241.

¹⁸ „Impositio praesentis anni ratione servitiorum” (1496); „Impositio anni praeteriti ratione diversorum servitiorum et plurimarum resarum habitarum” (1497-ben 1496-ra vonatkozóan); Impositiones dominorum 1506 factae et solutio et cetera. *Rechnungen* 220., 241., 482.

¹⁹ *Rechnungen* 220., 241., 443. (dominis de consulatu Cibiniensi praetextu servitiorum per eos anno elapso habitorum), 482. Az 1506-os számadás két oldala a tanácsosok juttatása tekintetében két különböző összeget ad meg; elvileg a magasabb summa kellene a valós legyen, mindazonáltal az sem zárható ki, hogy a magasabb értéket tévedésből írták be. Az említett 1496-os lajstrom tanúsága értelmében Nikolaus Proll, abban az évben erdélyi sókamaraispáni tisztséget betöltő, de szintén szebeni polgár 32 forintot kapott Szebentől, az ottani székbíró 28, a villicus 4 forintot, az 1506-os lista szerint a [szebeni] „kamarás és székbíró” 75 forintot. Megjegyzendő, hogy az 1496-ban a két megnevezett polgárnak kiutalt összegek már elég nagyok ahhoz, hogy az éves tanácsosi juttatásnak tekinthessük (ebben az esetben azonban az egyes esküdtek bére között fennállt elég jelentős mértékű különbségeket nem tudnánk megnyugtató módon megmagyarázni), és az 1506-ban a polgármesternek vélhetőleg ráadásként adott 100 forint is feltűnően egybevág bérének összegével, a tanácsosok által az utóbbi évben kapott pénz is csak 50 forinttal kevesebb az azévi bérüknél. Összehasonlítás végett említjük meg, hogy Segesváron 1496-ban a polgármester 50 forintot kapott, a királybíró 100 forintot, a székbíró (iudex terrestrus) 15 forintot, 1506-ban a polgármester és tanácsosok összesen 158 forintot kaptak (ratione servitiorum per eos anno elapso factorum), vagy ugyanazon számadás egy másik oldala szerint 175 forintot (éspedig a polgármester 100 forintot, a tanács összesen

Egy alkalommal birtokigazgatással megbízott személy bérezésére derül fény: az ispotály gazdatisztje 1507-ben 10 forintot kapott.²⁰ Ez az összeg feltehetőleg bevételeinek csak egy (talán csupán a készpénzben kapott) hányadát tette ki; feltételezett másik részét vélhetőleg az ispotály gazdaságában előállított: növénytermesztésből és állattartásból származó mezőgazdasági termékek alakjában természetben kapta.

Ami a napszámot illeti, az Szebenben 1501-ben leggyakrabban 10 dénár volt – ezt az összeget adták májustól októberig, attól függetlenül, hogy milyen jellegű munkát díjazták,²¹ de ugyanennyit kapott 1508-ban egy napra egy szakács is.²² A kézművesek napszáma magasabb volt az előbb említett értéknél: egy ács 1501-ben megközelítőleg 11,5 dénárt kapott egy napra, 1506-ban már 16,5, illetve 22,8 dénárt (ugyanakkor a jobban fizetett ácsnak segítő személy [dietaarius, qui carpaentario iuvet laborari] az átlagos 10 dénáros napszámot kapta).²³ 1501-ben és 1505 végén és 1506-ban egy kőfaragó kőművesmester (magister Georgius lapicida) heti bére már 150 dénár volt, segédjéé (famulus) 75 dénár,²⁴ vagyis egy hét napos munkahéttel számolva napi bérük 21,4, illetve 10,7 dénár, egy hat napossal 25, illetve 12, 5 dénár, egy öt napossal 30, illetve 15 dénár; az egyházi ünnepek gyakorisága, és ezáltal az elvileg munkaszüneti napok magas száma, valamint az egész értékű napszámok miatt az öt, esetleg hat munkanapos hét, és így az utolsó napi bérek tűnnek a legvalószínűbbnek. 1495-ben egy falat rakó kőművesmester (magister murator) és egy bizonyos Johann Fogel (talán a társa?) egy hétre összesen 2,5 forintot kaptak, vagyis ha egyenlő bérezésben részesültek és 5 napot dolgoztak egy héten, a kőművesmester egy nap 25 dénárt keresett meg.²⁵ Ugyanakkor 1506-ban egy mesternek nem nevezett falat rakó kőműves (murator) napi átlagbére 8,3 dénár volt – ez az alacsony fizetés talán annak is köszönhető, hogy nagyobb időszakra, 112 napra volt felfogadva.²⁶ Az sem zárható ki, hogy ezt a

75 forintot), az ottani székbíró 32 forintot, a szászsebesi tanácsosok 32 forintot, az ott megnevezett további szék-, illetve királybírók 4 és 25 forint közötti összegeket. 1496-ban három szék/királybíró (egyszer a villicus-szal együtt) egyenként 3 és 10 forint közötti összegeket kapott „ráadásként”. *Rechnungen* 241., 442-443., 482-483.

²⁰ Allodiatori in hospitali ratione servitorum suorum factorum. *Rechnungen* 487.

²¹ laboratoribus, ut mundaverunt piscinam; mundavit fumatum; laboratores iuverunt porrigere lapides; laboratores, út laboraverunt prope muros civitatis, út apportaverunt lapides; laboratores, út laboraverunt ad Zewesch, út apportaverunt aquam ad civitatem; laboratori uni nomine Lucae Seratori, út iuvit lignum erigere, ubi sagittari solent sagittare, et fecit laborem in civitate, ubi erat, necesse; laboraverunt super muros civitatis; laboraverit prope molam superiorem; fecit laborem prope molam superiorem; mandavit piscinam; aptavit cimentum; laboratores, qui laboraverunt in prato. R 347-356. Barkoni qui duas dieta fecit in servicia provinciae. R 513.

²² coco pro praemio. *Rechnungen* 509.

²³ *Rechnungen* 448-449.

²⁴ *Rechnungen* 449-450.

²⁵ *Rechnungen* 197.

²⁶ *Rechnungen* 440.

munkát gyengébben fizették, mert 1497-ben egy kőművessegéd (adiutor muratorum) már csupán 6 dénárt kapott egy napra.²⁷

Más, kevésbé igénybe vevő feladatok napidíja szintén valamivel kevesebb volt az átlagosnál: az útörzés napidíja 9 dénár volt, személyek éjjel-nappali őrzésének 7,5 dénár (1508),²⁸ és a város vagy a Hét Szék ügyeiben más településekre útnak indított megbízottak (famulus missus ad [...]) is mindössze általában 8 dénárt kaptak naponként, függetlenül az úticéltól (1508-ra vonatkozó adatok maradtak fent).²⁹ Néhány esetben ennél magasabb összeget, akár mintegy 10 dénárt is fizettek a küldöncöknek, de lehetséges, hogy ezen kivételek egy részében azért jött ki egy nagyobb átlag, mert nem adták meg pontosan a napok számát (arra gondolunk, hogy az első vagy utolsó napot nem dolgozták végig), vagy pedig a hosszabb időszak esetén eltérő tarifával számoltak, esetleg még egyéb, a hosszú úton felmerülő költségeket is itt könyvelték el.³⁰

Néhány alkalommal egyedi munkák elvégzésének a díját is elárulják a számadások: 1494-ben két lóval Szebenből Keresztényszigetig való szállítása 25 dénárba került,³¹ 1501-ben egy kályha festésére 20 dénárt kapott egy festő (pictor pinxit fornacem – további részleteket nem tudunk meg sem a kályháról, sem a festésről),³² 1504-ben két kis hordó citrom Segesvárról Szebenbe való szállításáért 36 dénárt fizettek,³³ egy ortodox papnak egy levél (minden bizonnyal ószláv betűkkel való) megírásáért 4 dénárt.³⁴

A fentebb tárgyalt bérek helyes értelmezéséhez természetesen szükséges lenne a szebeni középkori árak beható ismerete. Terjedelmi korlátok miatt erre vonatkozó kutatásaink eredményeit egy további közleményben fogjuk megjelentetni, itt, egyben jelen tanulmányunk zárásként, csupán az egyik legfontosabb élelmiszer, a kenyér alapanyagára vonatkozó adatsort teszünk közzé. 1501-ben Szebenben egy köből búza ára februárban 28,5 dénár volt, június és

²⁷ *Rechnungen* 254.

²⁸ *Rechnungen* 518.

²⁹ *Rechnungen* 495-

³⁰ Egyvalaki 1508-ban hat hétre, vagyis elvileg 42 napra átlagban 8,9 dénárt kapott, másvalaki egy hónapra, 30 vagy 31 nappal számolva 8,33 vagy 8,06 dénárt, egy harmadik személy 18 napra megint 8,33 dénárt, mások három hétre 8,86 dénárt, 6 napra 8,33 dénárt, 4,5, majd 8-8 napra 10 dénárt, 19 napra 8,32 dénárt, 7 napra 10,29 dénárt, 16 napra 8,25 dénárt. *Rechnungen* 495., 515., 516., 517., 520., 521., 523., 526.

³¹ *Rechnungen* 173.

³² *Rechnungen* 357.

³³ vectori, qui lemoniarum duo vascula de Schespurg vexit, de quolibet den. 18. *Rechnungen* 416.

³⁴ popae de Stederdorf, qui litteras scripist, bibales. *Rechnungen* 416.

november között 25 dénár, decemberben pedig 20 dénár.³⁵ A búza árának ez a változása többé-kevésbé megfelelt annak a jelenségnek, hogy gabonaneműek ára a középkorban (is) akár ugyanazon településen is néha jelentős mértékben ingadozott, lévén hogy erősen függött a termést meghatározó, változó természeti tényezőktől, elsősorban az időjárástól, valamint az adásvétel évszakától (egészen pontosan az utolsó aratás óta eltelt időtől, hiszen avval egyenesen arányosan csökkent a rendelkezésre álló gabona mennyisége, ami általában az árakat felverte). Mint látható, a fentebb említett adatok részben ellentmondanak ennek a tetszetős modellnek, hiszen november és december között 20%-al csökkent a búza ára. Ezen anomáliának tűnő jelenség magyarázatához talán az erdélyi gabona- és egyéb élelmiszeráraknak más vidékekre, illetve egy hosszabb időszakra kiterjedő vizsgálata adja majd meg a kulcsot,³⁶ de ezen árakat is csak a bérekkel együtt vizsgálva érdemes tanulmányozni – a jelen írás is egy ilyen jellegű a kutatásnak az egyik első terméke, ugyanakkor további ilyen tárgyú elemzésekhez kíván segítséget nyújtani.

³⁵ *Rechnungen* 338–339, 377.

³⁶ Töröcsváron a zab köblének ára szintén változott, de mivel ugyanazon évre túl kevés adat maradt fent, nem tudni, hogy az elgondoltaknak megfelelően: 1504 áprilisában 7 d., decemberében 8 d. (8-8 köből eladása esetén), 1505 júliusában 10 d. (1 köből), 1506 júniusában 7 d. (8 köből), 1507 áprilisában 6 d. (3 köből), 1511 szeptemberében 5 d. (23 köből). *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt*, 1. köt. (Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen, 1), Brassó, Albrecht und Zillich, 1888, 88, 92, 98, 108, 117, 156.